

Templom, temető

Római katolikus temploma a falun kívül, északnyugatra, mintegy 800 m-re, a „Kápolna laposa” dűlőben van a temetővel együtt. Barokk stílusban épült a körtemplom. Eredetileg Szent Miklós tiszteletére szentelték, újabban Kisasszony napján (szept. 8-án) tartják a faluban a búcsút. Régebben Várkonyhoz, a XVIII. Századtól Domaházához tartozik, mint filia.

Csikvári Borsod vármegye monográfiájában a templomról ezt írja: „valószínű az Örsúr nemzetség építette kerek templomát, mely átépítés után is a románkori stílusát sejteti.” Fényes Elek 1851-ben így emlékezik meg róla: „A falutól távol, egy hegy élén régi kerek idomú templomka.” Pesty az 1864. évi összeírásban „Kis gömbölyű kápolnaszerű templomka”-nak jegyezte fel. Genthon a templom építését a XVIII. Századi kialakítással, román eredetűnek tartja. Csomor Ernő Szentsimon történetében írja, hogy festett kazettás mennyezete a vakolat alatt ma (1966) is megvan.

A falut 1746-ban mindössze 42 személy lakta. Ezek katolikusok voltak. Soós István az egri egyházmegye plébániák történetében így ismerteti a templomot: „A falu földesura ekkor a jászói premontrei prépostság volt. A kis körtemplom a XVIII. Század közepén romosodni kezdett, de Balogh Bernát domaházai plébános 1764-ben helyreállította. A század végére igen szűkössé vált, a hívek ezért új templom építését kérték. Ezen alkalommal, -1797-ben- a kiküldött megyei bizottság a következőket jelentette a helytartótanácsnak: „Sikátor helységének temploma oly kicsiny, hogy egész kerek formára építve belső bősége csak 15 öleket tészon. Mely kápolnácska az helységtől majd egy fertály órányi messzeségbe, egy alkalmatlan járó hegyen ugyan kőből, de sárral és csekély fundamentomra vagyon építve, mely miatt ugyanannyira beszállott a földbe, hogy régebbiek a kápolnácskábul a földet kihordván, most négy lépésnyi garádicsokon le fele, mint valamely pinczébe járnak be, azért is egészségtelen. Mivel Sikátor helységének fele el töröltetett szerzeti jószághoz tartozna, ezen jószágnak jövedelmibül az esedezőknek számokhoz alkalmas templom építetne”. De a költség hiányában a templom nem épült fel.

Az újjáépítés során találtak egy 1312-es évszámmal ellátott kagyló alakú, ötvös által domborított ezüst keresztelő edényt, melyet ma a domaházai plébánián őriznek. Ebből azt a következtetést vonták le, hogy a templom valóban Árpád-korabeli alapokra épült. Egyetlen Árpád-korabeli kör alaprajzú templom hazánkban.

A régi templomnak tetejét a visszaállított premontrei rend 1829-ben javította. 1833-ban az összeomlott régi oltár pótlására megvették a pásztói templom használaton kívül helyezett oltárát, kijavították a Szent Miklóst ábrázoló képet. 1865-ben a templomot felújították, padlóját kikövezték, tornyát bádoggal befedték. A védőszentje a hívek kívánságára ettől kezdődően a Havi Boldogasszony lett.

A templom alapja szabálytalan kör. Régen faszindely tetőzet fedte. 1965-ben a kis toronytetőt borító lemezt lebontották és vörösréz lemezzel borították. 1966-ban a külső vakolatát leverték és a falazatát XVIII. századnak ítélték. Új vakolattal látták el. A külső falánál leástak, hogy az alap mélységét megállapítsák. Több mint két méterig lementek, míg az alap alját megtalálták. Ilyen mélyre süllyedt le évszázadok alatt. Alapja a föld alatti külső oldalon lépcsőzetes középkori, a román korból.

1983-ban a műemléki helyreállítás során műemléki palával fedték be. A mennyezeten a felújítás során festett deszkamennyezetet találtak, melyet tartósítás és restaurálás végett Budapestre vittek, de költség hiánya miatt az még nem történt meg. A külső területről a templomba három lépcsőn kellett lemenni. A felújítás során a templom körüli területből lefaragtak és elegyengették. Az ajtót lesüllyesztették és a belső területet kissé megemelték, hogy a lépcsőt eltüntethessék. Csak az oltár előtt hagytak meg egy részt, hogy az eredeti zsaluzsányi téglalapot látni lehessen. De az balesetveszélyessé vált, s ezért azt is feltöltötték.

A régi karzatot avultsága miatt felújították. Új oltárt állítottak és a régi padokat új ülőhellyel, párnázott székekkel cserélték fel, körben a falak mellett is székeket helyeztek el.

A régi oltárképet, - mely Szent Miklóst ábrázolta – lecserélték a Mária születését ábrázoló olajfestménnyel, melyet Z. Biskó Béla budapesti festő festett. A régi oltárkép az 1960-as években elkallódott. A szentély nem különül el a hívek helyétől, csak az oltár és a mögötte lévő terület van 20 cm magasan négyzet alakban kiemelve. Az oltár mögött egy igen réginek tartott Szűz Máriát ábrázoló faszobor áll egy konzolon, restaurálva, újból festve. Ugyancsak fából faragott a búcsúkereszt korpusza is. Gobleinnel hímzett fehér miseruha értékes egyházi emlék.

Jelenleg az elhalt domaházai plébánost a hangonyi plébános helyettesíti.

A lakosság elbeszélése a templom építéséről:

Réges-régen a Havi Boldogasszony (aug. 8.) rendkívüli időjárás volt.

A temető egy részére kör alakú foltban hó hullott. Ennek a rendkívüli jelenségnek emlékére, mint egy figyelmeztető égi jelre határozta el a kis falu népe, hogy oda egy temetőkápolnát épít. Az alapot ott rakták le ahol a hó széle volt. Így lett az kör alakú.

A harangláb

A templomnál a falutól való távolság miatt harang nem volt. A harangot a falu közepén egy haranglábban helyezték el. Sajnos 1978-ban az ősi, deszkával borított, gúlisakos, gerendázatból ácsolt haranglábat elbontották, hogy helyén egy italboltot létesítsenek. Helyette az út másik oldalán, ugyancsak a patak partján másikat építettek. A régi harangláb egyedüli volt a Hangony völgyében, de Ózd környékén is. Helyette vasszerkezetből, lemez borítással építettek egy haranglábnak nevezettet, mely sem alakjában, sem anyagában nem kelti a funkciójának hangulatát. Elvesztette jellegét és nem illik az erdővel övezett faluképbe. A két harang feliratát nem sikerült leolvasni.

- A TEMETŐ -

A temető a templom körül volt s most is a templom nyugati területén temetkeznek, rendezett sorokat kialakítva. Kőfaragók által készített, kőből faragott sírjeleket, vagy öntöttvas keresztet csak egy-kettőt találni. Oka, hogy a kőkereszteket távolabbi vidékekről szállították (Sirok), az öntöttvas keresztet pedig az ózdi vasgyárban hozatták a Felvidékről. A jobbágycsaládoknak erre nem tellett. A Hangony völgyében itt lehetett még három-négy évtizeddel ezelőtt is a legtöbb fakeresztet találni. Itt kétféle fakeresztet készítettek. Az egyszerűbb a nyitott kereszt volt, mely csak a két keresztzárból állt. Ennél a módosabb a fa vastagsága mutatta meg. A szegényebb családok vékonyabb, a módosabb, erdőbirtokkal rendelkezők a saját erejükből kivágott, vastagabb tölgyfából készült keresztet állítottak. Ezeken díszített faragást is készítettek.

A másik típusú kereszt a zárt kereszt volt. Ennél a keresztzárát egy vékonyabb deszkával összekötötték, lefedték, mintegy védték az esőtől, hótól. A földbe ásott részt nem faragták négyzetesre, hanem a hánccs lehúzója után tűzben megégették, hogy nehezebben korhadjon. A kereszt anyaga tölgyfa volt. A keresztet maguk a halott hozzátartozói, vagy rokonsághoz tartozó, fa megmunkáláshoz jól értők készítették.

Sikátorban szokásban volt a kettős, hármassal kereszt, állítása is, amit egy vízszintes keresztzárán alakítottak ki. Ilyet akkor készítettek, amikor a feleség és a férj együtt, vagy még a gyermek is ugyanabba a sírba volt eltemetve. Itt szokásban volt a padmalyos sírba temetés. Ha a család felnőtt tagja halt meg először, a sírt leásták az előírt 180 cm-re. Innen tovább ástak olyan mélyre, hogy a koporsó és föléje még egy vastagabb deszka, padló is elférjen. Két oldalt pedig egy-egy padkát hagytak. A koporsó behelyezése után erre a padkára

rakták a sír szélességének megfelelő vágott padlódarabokat. Ha a gyermek meghalt oldalt ástak egy olyan fülkét, hogy abba a koporsó beleférjen. Azt mondták oldalfülkés, padlanos sírt ástak. Amikor a másik felnőtt meghalt az első koporsó feletti padlóig ástak s erre helyezték az új koporsót. „Rá temettek”, mondták. A sírba így négy halottat is temettek. A család többi tagjainak újabb sírt ástak. Ennek a temetésnek előnye volt, hogy a családban legfeljebb egy, esetleg két sírt kellett gondozni, de az egyszer már megásott bolygatott földet könnyebb volt újból ki is ásni.

A temető északi fele, az ősi, ma már nem használatos „régii temető”. Az egymás mellett sorakozó sírhantok is mutatják a helyét. Más községekben egy-egy régi, megmaradt sírkő bizonyítja a temető voltát. Itt ilyen nincs. A fakeresztek jeltelenül elkorhadtak. A másik feltűnő, hogy a sírok területén díszbokrok, fák nincsenek, csak a temető szélét jelölték meg fákkal. Még az 1950-es években is megfigyelhető volt, hogy nem az elhalálozás sorrendjében temettek, hanem egy-egy had, rokonság a temetőnek egy részén közel egymás mellett temetkeztek, mintegy jelezve a nagycsalád helyét, összetartozásukat.

Az 1960-as évektől itt is megkezdődött a műköből készült sírkövek, sírkőkészítő által készített síremlékek állítása.

A ma használatos temető keleti, legalsó szélén az út fölött öt egyforma fakereszt áll. A második világháború áldozatai. 1944. dec. 17-én amikor Szentgyörgy felől közeledő román alakulatok a faluba bejöttek, a Domaháza felé távozó németek a Fénkönél tüzeltek a románokra és közülük négy katona elesett. Itt temették el. Az ötödik, a kápolna felé lévő egy agyonlőtt magyar szakaszvezető sírhantja van.

Útszéli, faluvégi kereszték

A Hangony völgyében már a XVIII. században szokásban volt egy nagyobb méretű kereszt állítása az utakon, a falvak szélén és a határban. E fakeresztek mintegy jelezték az arra járóknak, hogy a falu lakói katolikusok. Ez itt azért bírt nagyobb jelentőséggel, mert az Erdőhát északi lejtőjén települt községek lakói reformátusok voltak s a gerinctető egyben valláshatárt is jelentett. A határban lévő kereszték pedig valamilyen rendkívüli eseményre (villámsújtás, jégverés stb.) emlékeztettek, de gyakran fogadalmi, vagy hálakeresztet is állítottak.

Sikátorban régen a falu elején az alvégen állt egy fakereszt. Ez megsemmisült. Szilakszót is egy nagyméretű fakereszt jelölte, az egykori puszta helyén. Ez sincs már itt. Állítólag 1951-ben ezt a keresztet átvitték a rét fölötti oldalba. Ott ma is áll egy fakereszt. Később a temető területén is szokásba jött egy nagyobb méretű kereszt állítása, azokért akiknek nem a temetőben nyugszik a hozzátartozója. Leggyakrabban a falu egy módosabb családja fogadalomból, hálából állította. A temetőben is áll egy ilyen műköből készített kőkereszt.

A zsidó temető

A két világháború között a falu kereskedelmét a Klein zsidó család biztosította. A Tánicsics utca 27. sz. saját telkükön alakították ki temetőrészt. A szilvaskertjük felső szakaszát jelölték ki temetőnek. 1980-ban két sírjelet találtam itt. Egyik sírkő márvány, másik műkö volt. Az utóbbiból a márványbetétlap hiányzott. A sírkő alján a műköből kialakított virágcserepben az ünnepi csokor dombormű még jól látszott. A sírhantok számát már megállapítani nem lehetett.